

KỠ THI

- Tại sao anh đến muộn ? - Giáo sư hỏi một cách nghiêm khắc.

- Tôi... hừm, em xin lỗi... Em từ chỗ làm việc đến thẳng đây... một công việc khẩn cấp...

Học viên, một chàng trai cao lớn, khuôn mặt chân thật và thẳng thắn, ngập ngừng đứng trước cửa giảng đường. Đôi mắt anh ánh lên vẻ thật thà mà không hề có dấu vết khờ khạo.

Chọn một phiếu câu hỏi và báo tôi biết số.

- Số mười bảy ạ.

Câu hỏi là gì ?

- Thừa thảy câu thứ nhất là Bài ca về đạo quân Igo, câu thứ hai...

Phiếu đó hay đấy - Giáo sư cảm thấy hơi ngượng vì đã tỏ ra quá nghiêm khắc - Chuẩn bị câu trả lời đi !

Người học viên cúi gập xuống tờ giấy, suy nghĩ.

Giáo sư nhìn anh một lúc lâu. Trong cuộc đời dài dặc của mình ông đã gặp hàng nghìn người trẻ như thế này. Ông đã quen nghĩ tới họ như là những học viên đơn thuần nhưng thực ra trong đoàn quân khổng lồ ấy, không ai giống ai lấy một chút. Họ rất khác nhau.

Cuộc đời cứ trôi đi và mọi sự đều thay đổi, ông nghĩ. Những người dạy học thời xưa có thể tự gọi mình là thầy... nhưng ngày nay chúng ta chỉ là những cán bộ giảng dạy.

- Anh muốn hỏi thêm gì không ?

- Không... Không, cảm ơn.

Giáo sư đi tới cửa sổ và đốt một điếu thuốc. Ông muốn nghĩ tiếp cái ý nghĩ về những thầy giáo đời xưa nhưng thay vì vậy, sự chú ý của ông lại tập trung vào đường phố.

Hoàng hôn đang đến. Đường phố vẫn tấp nập. Một chiếc taxi điện vượt qua, những tia chớp đỏ lóe lên trên đầu cần nối điện khi con tàu ngoặt một góc phố. Một dãy xe hơi nối đuôi nhau đậu trước cột đèn giao thông. Ánh đèn chớp chớp và cả đoàn xe lại lao tới. Các vỉa hè đầy người. Vội vã.

Lạ thật, giáo sư nghĩ. Đi đâu mà lúc nào chúng ta cũng vội ? Hình như chẳng đi đâu cả. Nhưng chắc là...

- E hèm ! - Người học viên đánh tiếng.

- Xong rồi à ? Bắt đầu đi ! - Giáo sư quay khỏi cửa sổ - Tôi nghe đây.

Người học viên đang kẹp một mẫu giấy kẹp giữa các ngón tay mập và thô tháp, tờ giấy rung liên hồi.

Anh ta hơi yếu bóng vía, giáo sư nhận xét. Đừng lo, cũng không hại gì cho anh ta.

- *Bài ca về đạo quân Igo* là một tác phẩm nghệ thuật vĩ đại - Người học viên bắt đầu - Nó là... nó là một kiệt tác. Ra đời từ cuối thế kỷ mười hai... e hèm. Trong tác phẩm này, các tác giả đã bộc lộ những cảm hứng...

Nhìn người học viên, nhìn khuôn mặt được tạc một cách khắc khổ của anh, giáo sư bắt gặp mình đang nghĩ rằng tác giả của *Bài ca* phải là một người trẻ, một người rất trẻ. Đáng cay và rục rờ, như Lécmonôtốp.

... Các hoàng tử thời ấy không đoan kết và thế là... Hừm, nói chung, nước Nga bị phân liệt. Vì thế nên khi Pôlôpxi tấn công nước Nga... - Người học viên cắn môi, nhíu mày. Tự anh đã nhận ra rằng câu trả lời của anh quá tồi, quá sơ lược và nhảm chán. Anh hơi đỏ mặt.

Anh ta chưa đọc tác phẩm, giáo sư ném cho người học viên một cái nhìn giận dữ, sắc lạnh. Không, anh ta chưa hề đọc tác phẩm. Chỉ đọc lời giới thiệu thôi. Quý tha ma bắt hết thầy thứ học viên ấy đi ! Kết quả

của các khoa học hàm thụ là thế đấy ! Giáo sư đã chống lại lối học hàm thụ, thậm chí ông đã từng gửi bài đăng báo đề phan đối nhưng người ta trả bài lại. Có người đã sưng sốt. Nhưng thế này không khiếp à ? Hãy nghe anh ta với những hoang tứ bị chia rẽ của anh ta mà xem !

Anh chưa đọc bài thơ à ?

– Em mới nhìn lướt qua... E hèm !

– Anh có xấu hổ về mình không ? – Giọng của giáo sư tỏ ra bình thản một cách khinh bỉ. Ông đợi câu trả lời.

Người học viên đỏ mặt đến tận chân tóc.

– Thưa thầy, tôi không có thì giờ. Công việc rất cấp bách. Đã có lệnh đặc biệt...

– Anh có lệnh gì đi nữa thì cũng chẳng can hệ gì đến tôi. Nếu anh muốn biết, thì cái làm tôi quan tâm là con người anh, một người Nga, một người không tìm đâu ra thì giờ để đọc tác phẩm vĩ đại nhất trong văn học của dân tộc mình. Cái đó mới làm tôi quan tâm sâu sắc. Giáo sư bắt đầu thấy ghét cay ghét đắng chàng trai to xác này.

- Có phải anh học khóa này theo nguyện vọng riêng của anh không ?

Người học viên bực dọc ngẩng lên nhìn ông.

- Tất nhiên.

Anh mong đợi được cái gì khi học xong ?

- Xong cái gì ạ ?

- Khó học. Hay anh chỉ muốn tiền thân ?

Họ nhìn nhau một lúc.

- Không cần phải thế này. Người học viên nói thầm và cúi đầu xuống.

- Không cần cái gì ?

Không cần phải như thế này...

- Hừm, hay đấy ! - Giáo sư kêu lên. Ông đập hai đùi vào nhau và đứng dậy - Hay đấy ! Được rồi, tôi sẽ không như thế này. Nhưng anh có xấu hổ về mình không đấy ?

- Dạ có chứ.

Hừm, thế thì lạy Chúa.

Họ im lặng vài phút. Giáo sư đi qua đi lại trước tấm bảng đen, khi mũi bực bội và lúc lắc đầu. Trong cơn giận dữ, trông ông trẻ hẳn ra.

Người học viên ngồi bất động, trừng trừng nhìn tấm phiếu câu hỏi “hay” của mình... Trong một thoáng, mọi sự có vẻ như trở về.

- Xin thầy hỏi thêm câu khác.

- Bài ca được viết vào thế kỷ nào ? - Khi đã nổi giận, giáo sư cũng có thể bùng binh như một đứa trẻ.

Thế kỷ mười hai... Vào cuối thế kỷ mười hai.

- Đúng. Chuyện gì đã xảy ra với hoàng tử Igo ?

Hoàng tử Igo bị bắt làm tù binh.

- Đúng. Hoàng tử Igo bị bắt làm tù binh. Ô, thật tệ hại ! - Giáo sư lại đập đùi và lúc lắc chòm râu. Ông rất hối hận vì hoàng tử Igo lại có thể bị bỏ tù và hơn nữa cuộc nói chuyện lại sa vào chỗ ngọt ngào xuẩn như thế này.

Ông không quen đùa và ông đã giận thật sự. Ông nổi giận vì ông đã đưa mình và người học viên tham dự vào cái trò chơi "lớp học" này. Thật là lạ, nhưng ông vừa cảm thấy tức giận, vừa đồng tình với chàng trai.

- Phiền quá ! Làm thế nào ông ta lại dễ bị bắt làm tù binh ?

- Xin thấy cho em điểm số thích hợp và đừng nổi nóng nữa - Người học viên đột ngột lên tiếng và đứng dậy.

Sự vận lại của người học viên đã khiến giáo sư dịu xuống. Ông trở lại ghế ngồi.

-- Hừm, chúng ta hãy nói tới hoàng tử Igo. Anh thư kể tôi nghe khi bị bắt làm tù binh ông ta đã cảm thấy thế nào ? Và hãy ngồi xuống đi !

Người học viên vẫn cứ đứng.

- Thấy hãy danh rút em đi và kết thúc chuyện này.

Là một tù binh, hoàng tử Igo cảm thấy thế nào ?

- Giáo sư hét lên và nổi giận trở lại - Một người Nga cảm thấy thế nào khi trở thành tù binh ? Thậm chí điều đó anh cũng không hiểu được à ?

Người học viên đứng một lúc, trông trưng nhìn giáo sư một cách la lùng bằng đôi mắt xám trong veo.

Em hiểu điều đó - Anh đáp.

Ồ, anh hiểu... Thật không ?

- Chính em đã từng là tù binh.

- Ồ... anh muốn nói gì ? Ở đâu ?

Tù binh của bọn Đức.

Người giáo sư nhìn học viên với vẻ tò mò. Một lần nữa, ông chợt nghĩ rằng tác giả của Bài ca phái là một người trẻ, một chàng trai có đôi mắt xanh nhạt trong veo.

- Anh bị giam lâu không ?

-- Ba tháng.

Rồi sau đó ?

- Sau cái gì ạ ?

Người học viên nhìn giáo sư, giáo sư lại nhìn học viên. Cả hai đều bối rối.

Ngồi xuống đi. Anh đứng để làm gì ? Giáo sư bảo Anh đã trốn thoát à ?

- Vâng - Người học viên ngồi xuống. Anh lại cầm lấy phiếu câu hỏi và trờng trờng nhìn nó. Anh phải thoát khỏi đây càng sớm càng tốt.

Anh đã trốn thoát như thế nào ? Kể tôi nghe xem.

- Vào ban đêm. Lúc chúng em bị giải đi.

- Hãy kể rõ hơn. Giáo sư nhân mạnh. Hãy học cách kể chuyện. anh bạn trẻ ạ. Kể chuyện là việc mà mọi người đều phải làm được. Anh đã trốn thoát như thế nào ? Thực tình tôi không thích cái khía cạnh kỹ thuật của việc đó. Cái chính... cái chính là tôi muốn biết khía cạnh tâm lý kia. Anh đã cảm thấy thế nào ? Bị tù chắc là cay cực lắm, đúng chứ ? - Cái nhìn của giáo sư vừa nghiêm khắc vừa có vẻ thông cảm - Việc đó đã xảy ra cho anh như thế nào ? Anh bị thương há ?

- Không. Chúng em chỉ bị bao vây... Thừa thầy, chuyện đó dài dòng lắm.

- Anh thật là một người bạn rợn biết bao !

- Không phải vì em bạn mà...

- Anh sợ à ?

– Tất nhiên.

Đúng rồi. Anh phải sợ thôi. Vì một lý do nào đó, giáo sư chợt thích câu trả lời ấy. Ông đốt một điều thuốc – Đúng rồi. Tôi cho rằng anh nhớ làng anh chứ ? Nhớ mẹ anh chứ ? Lúc ấy anh bao nhiêu tuổi ?

– Mười tám.

– Anh có nghĩ về làng anh không ?

– Em ở thành phố.

Thật à ! Chẳng biết vì sao tôi lại nghĩ anh là dân vùng quê. Tôi thấy...

Họ lại im lặng. Người học viên tiếp tục nhìn chăm chăm vào tám phiếu câu hỏi không may, giáo sư thì nắn cái tàu thuốc bằng ngà của mình vừa ngắm nghía người học viên.

Giữa các anh với nhau, anh thường nói chuyện gì ?

– Ở đâu cơ ? - Người học viên ngẩng lên. Rõ ràng anh đã nhận ra đề tài cuộc nói chuyện có tính chất thử thách.

– Ở trại tù ấy.

Không có chuyện gì cả. Ở đó có gì để nói đâu ?

- Tệ thật, nhưng điều đó lại hoàn toàn thật kia chứ ! - Giáo sư bỗng trở nên linh hoạt. Ông đứng dậy, chuyển cái tàu thuốc từ tay này sang tay kia và đi

bach bộ khắp giảng đường. Điều đó hoàn toàn có thật. Anh tên là gì ?

- Nikólai.

- Điều đó có thật, anh hiểu không ?

- Điều gì có thật ạ ? Người học viên mỉm cười lịch sự và đặt tám phiếu câu hỏi xuống. Cuộc nói chuyện đã đến một chỗ ngoặt bất ngờ, anh hoàn toàn không biết phải xử sự thế nào.

- Sự thật là các anh đã không trò chuyện. Ở đó có gì để nói đâu ? Điều đó là sự thật tuyệt đối. Tất nhiên khi nằm trong tay quán thù, mọi người phải giữ im lặng. Như thế cũng là thông minh. Anh đã ở Kiếp bao giờ chưa ?

- Dạ chưa.

Ở đó có một quận tên là Pôdôn. Trong quận có một chỗ rất cao. Đứng ở đó nhìn ra xa anh sẽ thấy một cảnh tuyệt đẹp. Bất cứ lúc nào nhìn thấy nó, tôi đều cảm thấy dường như mình đã ở đó từ lâu. Không phải trong kiếp sống này mà hàng ngàn năm về trước kia. Anh có hiểu không ? - Khuôn mặt của giáo sư biểu lộ những tình cảm phức tạp gần như vô tình, ông đã cho phép mình nói ra những điều ông hằng ôm ấp. Và bây giờ ông vừa sợ người nghe không hiểu mình, vừa muốn mình đừng nói ra. Ông nhìn người học viên với vẻ lo ngại, cố gắng vừa to ra nghiêm khắc lại vừa than mặt.

Người học viên nhún vai.

Cũng hơi phức tạp đấy, thầy ạ. – Anh thú nhận.

– Nhưng chuyện đó thì có gì là phức tạp ? – Giáo sư lại bách bộ qua giảng đường. Ông đang bực bội với chính mình nhưng không có gì ngăn được dòng từ ngữ. Ông nói to và rõ:

– Tôi cảm thấy dường như tôi đã đi dạo ở đó từ trước đây lâu lắm. Từ thời của Igo. Nếu như mãi bây giờ tôi mới cảm thấy thế tôi sẽ cho đó là vì tuổi già đang đến. Nhưng tôi đã cảm thấy thế ngay khi còn là một chàng trai. Tại sao ?

Ông dừng lại vụng về. Hai người dăm dăm nhìn nhau. Cả hai đều như đã lạc ra ngoài cuộc tranh luận.

– Em không theo kịp - Người học viên thân trọng lên tiếng - Từ đâu mà quận Pôdôn lại xen vào những chuyện này ?

Bởi vì câu trả lời của anh về việc không trò chuyện đã khiến tôi sững sốt với sự chính xác tuyệt vời. Tôi chưa từng là tù binh, thậm chí tôi chưa từng tham gia chiến tranh nhưng ở đó, trên đỉnh Pôdôn, bằng một cách thức kỳ lạ nào đó, tôi đã hiểu được mọi chuyện liên quan tới chiến tranh. Tôi đã nhận ra, chẳng hạn, khi anh là tù binh thì anh phải im lặng. Không phải chỉ im lặng trong các cuộc hỏi cung - Tôi đã đọc được tất cả việc đó - mà còn phải im lặng giữa các anh với nhau. Anh không cảm thấy muốn nói. Tôi

thường nghĩ tới vấn đề phải xử sự với bọn lính gác như thế nào. Tốt nhất là phải làm cho chúng hoảng sợ. Các anh sẽ bỏ tôi và hỏi một trong những tên gác, hỏi thật khẽ một câu hỏi nào đó. Ví dụ: “Ông làm ơn xem hộ mấy giờ rồi ?” Hắn sẽ giật nảy mình và lúc ấy các anh lao vào hắn...

Người học viên mỉm cười.

Tôi nói thế có phi lý không ? – Giáo sư nhìn tận mặt người học viên ve dò hỏi, chờ đợi. Ông khao khát muốn nghe một lời đáp to và phấn khởi: “Thưa thầy, tất nhiên là không. Chuyện đó thú vị lắm”.

Người học viên cũng đáp nhanh:

– Sao lại phi lý ? Em nghĩ rằng em hiểu những gì thầy muốn nói.

Giáo sư chợt nhận ra rằng người học viên chẳng hiểu gì cả. Ông thở hắt ra chán ngán nhưng vẫn thấy mình phải giải thích thêm:

– Lý do là đất nước chúng ta đã trải qua quá nhiều cuộc chiến tranh. Những cuộc chiến tranh tàn khốc. Gần như chúng đều là những cuộc chiến tranh nhân dân và đều mang lại những đau khổ lớn lao cho tất cả mọi người. Ngay những người không tham dự trực tiếp vào cuộc chiến tranh như thế cũng phải chia sẻ những tình cảm, những nỗi thống khổ với nhân dân mình. Tôi không học điều này từ sách vở nào, anh hiểu không. Tôi cảm thấy và tôi tin ở điều đó.

Sau khi giáo sư nói ra những điều ấy, cả hai người lại im lặng một lúc lâu nữa, chừng như để tính lại. Dầu thế nào họ cũng phải quay về với điểm khởi đầu, với *Bài ca về đạo quân Igo*, với cái sự kiện là tác phẩm vĩ đại này đã bị người học viên lãng quên một cách đáng xấu hổ. Nhưng giáo sư không thể không hỏi thêm hai câu sau cùng nữa:

- Anh trốn thoát một mình à ?

- Không, chúng em có bảy người.

- Tôi nghĩ rằng anh đang cho tôi là một ông lão tò mò, phải không ?

- Tất nhiên là không. Hoàn toàn không phải vậy.

- Người học viên đỏ bừng mặt như đó chính là điều anh ta đang nghĩ - Thật đấy, thưa thầy. Chuyện của thầy hay lắm.

Trái tim người thầy giáo già khẽ nhói lên.

- Chúc anh mọi điều tốt lành, anh lính ạ. Tôi vui mừng vì anh hiểu tôi. Tất nhiên là anh phải đọc *Bài ca*. Tôi sẽ tặng anh một quyển. Tôi còn thừa một quyển đây... - Giáo sư lấy trong cặp ra một tập *Bài ca về đạo quân Igo* và nghĩ ngợi một lát, ông mỉm cười nhìn người học viên.

- Anh có chắc rằng anh không cho tôi là một lão già không ?

– Tất nhiên là em không nghĩ thế, thưa thầy
– Người học viên khẳng định.

– Tốt ! – Giáo sư viết vội điều gì đó lên bìa sách rồi trao cho học trò. – Đừng đọc ngay bây giờ. Anh có thể đọc ở nhà. Nhưng có lẽ như anh đã thấy, hôm nay tôi đã run tay rồi, như một kẻ cầu hôn bất lực. Hậu quả về sau đôi lúc rất khó chịu.

Người học viên không nghĩ ra được câu gì để đáp lại nữa, anh mơ hồ nhún vai.

– Cả bảy anh đều trốn thoát an toàn chứ ?

– Dạ vâng ạ.

– Bây giờ các anh còn viết thư cho nhau nữa không ?

– Không, dù sao, thầy biết...

– Tất nhiên là tôi biết. Tất nhiên. Đó là khiếu của người Nga, anh bạn ạ. Và anh vẫn không muốn đọc *Bài ca*. Đó là tác phẩm tuyệt diệu nhất, Nga nhất trong mọi tác phẩm. “Đàn ngựa phi phò thờ bên kia dòng Sula, những quả chuông vinh quang ngân vang khắp vùng Kiép, những cây kèn trombet thổi dậy vùng Nôpgôrôt, cờ bay rợp trời Puntivơn” thế nào anh bạn ? – Giáo sư đưa một ngón tay lên như muốn lắng nghe những âm vang cuối cùng đang lịm dần của *Bài ca tuyệt diệu*. – “đưa thế dự thi của anh đây” – Ông

cho điểm, xếp thê lại tra cho người học viên. - Thôi tạm biệt ! Ông nói một cách khô khốc.

Người học viên rời giảng đường. Anh quẹt mở hờitrán rồi đứng một lúc, dăm dăm nhìn cau hành lang trống trơn. Tay anh vẫn nắm chặt tấm thê dự thi, sợphái nhìn vào đó, sợ nó ghi điểm "giỏi" hay tệ hơn nữa, điểm "xuất sắc". Anh cảm thấy xấu hổ.

Điểm "đạt" là tốt rồi, anh nghĩ. Anh liếc nhìn lại cánh cửa giảng đường rồi mở tấm thê ra, dờ dẫm nhìn vào đó. Rồi anh chợt quay lại, nhìn cánh cửa giảng đường, mỉm cười lặng lẽ rồi bước đi. Trong thê ghi điểm "kém".

Ra đến bên ngoài, anh chợt nhớ quyển sách. Anh mớ sách ra và đọc lời đề tặng.

"Hãy học đi, anh lính trẻ. Học không phải là việc dễ dàng đâu. Giáo sư Grigôriép".

Người học viên cố gắng nhìn lên những cánh cửa sổ của học viện và anh tưởng chừng như mình có thể nhìn thấy giáo sư ở một trong những khung cửa ấy.

Thật ra, giáo sư đang đứng cạnh cửa sổ. Ông đang nhìn xuống đường phố, những ngón tay thần thờ gõ nhịp lên khung cửa. Ông đang suy nghĩ.

HUỲNH VĂN HOA dịch

XIN CÔ THA LỖI CHO CHÚNG EM

Paven Ghêoócghiêvich Xaphônốp là một công trình sư nổi tiếng, công tác tại một nhà máy lớn. Năm tháng trôi đi, ông đã quá quen với sự nổi tiếng của mình và hình như thậm chí thấy mệt mỏi vì nó chút ít, cũng giống những người sớm đạt được vinh quang.

Năm nay, quá mệt vì một công việc phức tạp vừa làm mùa đông, ông đi nghỉ tại nhà an dưỡng ở bờ Nam Crưm. Và đây, đoàn tàu tốc hành tuyến phía Nam đưa Xaphônốp trở về Matxcơva đang đi qua vùng thảo nguyên quen thuộc, nơi Paven Ghêoócghiêvich sinh ra, lớn lên, mà đã lâu ông xa cách.

Đột nhiên ông rất muốn được ghé thăm thị trấn quê hương, đi dạo trong phố, đọc các tấm áp phích quảng cáo và tên đường phố cũ thử xem thị trấn đang sinh hoạt ra sao, thế nào cũng phải gặp lại những người quen ngày còn đi học, từ những năm tháng xa xôi, tưởng chừng như thời gian ấy chưa bao giờ có cả.

Và nguyện vọng ấy đã thắng. Ông đã lam các bạn đường vô cùng ngạc nhiên vì quyết định bất chợt xuống tàu của mình.

Suốt một ngày trời ông đã tha thẩn dạo chơi trong thành phố quê hương. Ông không nhận ra nó được nữa. Và thành phố cũng không nhận ra ông. Thị trấn thảo nguyên cổ xưa thực sự đã được xây dựng mới, dân cư đông đúc hơn trước nhiều.

Ông chậm rãi đi lại đến hôn lần dọc theo đường phố nơi mình sinh ra và nơi trước đây có ngôi nhà một tầng thấp lè tè. Giờ đây, phố của ngôi nhà xưa đã là một đại lộ. Và đại lộ ấy chắc không nhớ và không hề biết đến tuổi thơ của Paven Gheoócghiêvich.

Xaphônốp ngồi xuống chiếc ghế dài, nhìn quanh đại lộ rất lâu, lòng xao xuyến. Quá khứ, tuổi thơ nay đâu còn dấu vết, không có gì còn lại nữa... Và điều ấy vừa đáng tiếc, vừa khó hiểu. Ở thành phố này giờ đây không còn ai biết ông.

Ông lại đi dạo trong thành phố và thật bất ngờ, giữa các lum cây, ông chợt trông thấy ngôi trường mình học ngày xưa. Ngôi trường vẫn đứng đó như thuở trước... Nó không hề thay đổi.

Mấy phút liền, ông không rời mắt ngắm nhìn ngôi trường. Rồi ông bước vào sân trường vắng ngắt. Ông ngồi xuống dưới cây phượng, nơi thuở xưa học sinh vẫn nô đùa trong giờ nghỉ, ông vuốt ve thân cây

và cười vang. Phai, giờ đây ông có cảm tưởng như mình được gặp lại người bạn cũ hiền lành biết rất kỹ về Paven Ghéoócghiêvich và Paven Ghéoócghiêvich cũng biết rất rõ về nó...

Bỗng ông nhìn thấy ngôi nhà nhỏ ở bên phải cạnh trường. Lập tức ông nhớ lại: Maria Pêtrốpna... Đây là nhà Maria Pêtrốpna, cô giáo dạy toán của ông sao ông không nhớ đến cô ngay từ đầu nhỉ ? Ngày trước ông là học trò cưng của cô, chính cô đã nhìn thấy triển vọng toán học xuất sắc của ông tương lai... Đã bao nhiêu năm rồi, thầy trò chưa gặp nhau ! Liệu cô còn ở nhà này không ? Cô còn sống không ? Maria Pêtrốpna ! Có biết bao nhiêu cái gần bó với tên tuổi của cô ! “Cô Maria Pêtrốpna bảo rằng...”, “Cô Maria Pêtrốpna cho hai điểm...”.

Xaphônốp xúc động bước tới thềm cửa. Ông gõ cửa:

Ai đấy ? – Một người đàn bà mảnh dẻ xuất hiện trong khung cửa và ông nhận ngay ra cô...

- Cô Maria Petrốpna, - ông khẽ nói - Cô không nhận ra em à ?

Cô nhìn ông từ đầu đến chân trong vài giây.

- Pasa Xaphônốp phải không ? Pasa đấy à ? - Cô nói hơi hốt hoảng - Vào đây, vào đây đi em !

– Vâng ạ, vâng ạ, em vào đây – Xaphônốp ập ứng, không hiểu vì lẽ gì mình là người lớn, một nhân vật có tiếng tăm mà lại đỏ mặt như một cậu học sinh ngày còn đi học.

– Ừ, thế là em đã về đây, Pasa... Em thứ lỗi, cô cứ gọi em như thế. Không còn nhận ra em được nữa... Em đi công tác qua, có việc à ?

– Em tạt qua thôi, cô Maria Pêtrốpna ạ – ông đáp nhưng không hiểu vì sao ông không nói rằng mình vừa mới ở miền Nam lên, ông nghĩ nói như vậy thì quá hơi hợt và bất tiện.

– Em sẽ uống trà với cô bây giờ... Em chờ một tí, cô xong ngay thôi.

Ông không muốn uống trà. Ông chỉ muốn nói và hỏi... Nhưng cô Maria Pêtrốpna vẫn bưng trà vào và vui vẻ nói:

Nào, bây giờ em kể chuyện mình cho cô nghe đi, em sống thế nào ? Nhưng mà thôi, qua báo chí, cô biết khá nhiều về em, cô đã đọc những bài báo và những cuốn sách của em. Em đã lấy vợ chưa ? Có hỏi với ông.

– Thưa cô, đã ạ. – Xaphônốp đáp.

– Em hạnh phúc chứ ?

-- Thưa cô, có lẽ thế. Em được một cháu trai.

- Ừ thế thì tốt rồi, còn công tác thì sao ? Em đang làm việc gì ?

Em đang thiết kế một mẫu mới, cô Maria Pêtorópna ạ.

Thế tình hình thế nào ? Có đạt kết quả không ?

- Hiện còn chưa rõ, cô ạ. Cô Maria Pêtorópna ơi, ta hãy nói chuyện về quá khứ, về trường...

Cô Maria Pêtorópna gật đầu, trầm tư nói:

- Cô nhớ rất rõ lớp các em. Đó là lớp trước chiến tranh. Toàn những em hiếu động, nghịch ngợm, có năng lực...

- Cô có nhớ cô cho em điểm hai về đại số không, cô Maria Pêtorópna ?

- Có chứ. Vì em không chịu làm bài tập về nhà, trông chờ may rủi. Mà môn toán thì em học thật dễ dàng. Nhưng em lại lười học.

Cô Maria Pêtorópna rót nước chè vào chén, cầm thìa lên, suy nghĩ và hỏi:

- Em có nhớ Misa Sếchtxơ không ?

- Có chứ ạ ! Em vẫn thường ganh tị với nó mà lại ! Cả lớp em mê mệt vì những bài luận của Sếchtxơ viết về đề tài văn học. Còn em thì chẳng đầu vào đâu cả.

- Misa làm phóng viên - Cô Maria Pêtorópna chậm rãi nói - Nó nay đây mai đó trong nước và cả